

Gateway Review™

Gateway Reviewrapport Werkwijze gewasbeschermingsmiddelen

Risico's in soorten en maten

Colofon

Gateway Review Classificatie	Health Check Organisatie Vertrouwelijk
Titel Kenmerk	Werkwijze gewasbeschermingsmiddelen 2021-RO-061
Bijlage(n)	A. Doelen Gateway Review Health Check B. Geraadpleegde documenten
Opdrachtgever SRO	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) Waarnemend MT-lid van de directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV)
Datum/Periode review	13 t/m 17 december 2021
Datum Versie Status Informatie	17 december 2021 1.0 definitief Bureau Gateway Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Postbus 20011 2500 EA Den Haag T: 06 50738585 M: postbusgateway@minbzk.nl W: www.gatewayreview.nl

Bureau Gateway is door de Britse overheid geaccrediteerd voor het gebruik van de Gateway Review™ methodiek en licentiehouders van de methodiek in Nederland. De naam Gateway Review is een geregistreerd woord- en beeldmerk, gedeponeerd bij het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom (BBIE).

Context

De Senior Responsible Owner (SRO) heeft het Gateway Reviewteam de volgende context en vraagstelling meegegeven.

Gewasbeschermingsmiddelen

Ziekten, plagen en onkruiden zijn in de landbouw altijd aanwezig. Gewasbeschermingsmiddelen en gewasbeschermingsmaatregelen zorgen ervoor dat ziekten, plagen en onkruiden onder controle blijven. Middelen kunnen chemisch of niet-chemisch zijn (bijvoorbeeld van microbiologische oorsprong).

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kan vanwege de aard van de werkzame stoffen risico's met zich mee brengen voor mens, dier en milieu. Daarom gelden er eisen voor de toelating en het gebruik van deze middelen.

NVWA

De Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit (NVWA) controleert of bedrijven uitsluitend toegelaten gewasbeschermingsmiddelen gebruiken. En of zij deze middelen op de juiste wijze toepassen. De NVWA ziet ook toe op de naleving van de keuringsplicht van toedieningsapparatuur voor gewasbeschermingsmiddelen.

Aanleiding Gateway Review

Op 9 april 2021 hebben de Kamerleden Bromet, Vestering en De Groot Kamervragen gesteld over vermeend illegaal gebruik van milde isolaten van het pepinomozaïekvirus als gewasbeschermingsmiddel (V10) sinds 2006 in de opkweek en productiefase van tomaten. In antwoord op die vragen heeft de minister van LNV toegezegd om “.. een externe deskundige vragen antwoord te geven op de *vragen hoe dit heeft kunnen gebeuren en wat we hiervan kunnen leren*. Dit ter uitvoering van de motie Bromet c.s. die de regering verzoekt, om een onderzoek in te stellen naar hoe het kan dat er op deze schaal illegaal gebruik van gewasbescherming heeft kunnen plaatsvinden (Kamerstuk 33835, nr. 184).

LNV heeft Bureau Gateway gevraagd een onderzoek uit te voeren naar die twee vragen. Bureau Gateway heeft voorgesteld het onderzoek in twee stappen uit te voeren, een Review Reflectiedag en een Gateway Review Health Check. De Gateway Review Reflectiedag dient ertoe scherper in te beeld brengen welke overwegingen en handhavingspraktijk ten aanzien van toezicht op het gebruik van V10 in twee perioden (2006-2013 en 2013-2018) zijn toegepast. Het doel van de Gateway Reflectiedag is bovendien om te beoordelen of het dossier voldoende compleet is om een Gateway Review Health Check uit te voeren in de week van 13 - 17 december.

De bevindingen van de Reflectiedag vormen tenslotte input voor de Gateway Review Health Check die meer inzicht zal moeten geven op de geleerde lessen van het verleden om in toekomstige situaties beter daarmee om te gaan.

Vraagstelling

Wvd MT-lid van de directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV) en verantwoordelijke voor het team Gewasbescherming bij het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit vervult de rol van Senior Responsible Owner (SRO). In die hoedanigheid vraagt zij een Gateway Review Health Check aan.

De hoofdvraag van de Gateway Review luidt:

Welke overwegingen, uitgangspunten en ervaringen uit het verleden voor wat betreft het toezicht op het gebruik van V10, kunnen worden gebruikt om de uitgangspunten voor risicogericht toezicht en handhaving voor mogelijke toekomstige vergelijkbare situaties te verbeteren en hoe is daarbij het samenspel van de betrokken organisaties?

Bij het beantwoorden van de vraag zal het 'Wiel van verbinding' in ogenschouw worden genomen. Gegeven de context waarbinnen het geheel zich afspeelt, zal gekeken worden naar aspecten zoals de opgave, eigenaarschap, ontwerp, samenwerking, instrumenten en methoden, en de benodigde facilitering.

Uitvoering van de online Gateway Review™

Tijdens de Gateway Health Check wordt bij een organisatie of (delen van) keten/netwerk van organisaties bekeken in hoeverre de opzet en inrichting van de verschillende onderdelen en/of de organisatie/ketennetwerk als geheel optimaal is vormgegeven en functioneert (oftewel, er wordt gekeken naar zowel opzet, bestaan als werking). Evenals bij de Gateway Review 0 t/m 5 is het uitgangspunt dat het goed gaat en dat bekeken wordt in hoeverre de opdrachtgever nog succesvoller kan zijn. Dit betekent dat de focus bij de Health Check ligt op zowel effectiviteit als doelmatigheid. Hierbij wordt effectiviteit gezien als de mate waarin de organisatie of (delen van de) keten van organisaties het gewenste doel bereikt. Doelmatigheid wordt gezien als de mate waarin de organisatie of (delen van de) keten van organisaties het gewenste doel met een optimale balans van kosten, inzet van middelen en inspanning realiseert.

De uitvoering van deze Gateway Review vond plaats in een bijzondere tijd en onder bijzondere omstandigheden. Daar waar in reguliere Gateway Reviews de interviews en de interactie met opdrachtgevers en andere betrokkenen altijd in persoon plaatsvinden, was dat in deze Gateway Review niet mogelijk.

Hierdoor was werken op afstand ook voor deze Gateway Review geboden. Dat heeft een andere, bijzondere dynamiek teweeggebracht. Toch heeft het Gateway Reviewteam zijn werk in de volledige omvang kunnen uitvoeren en heeft hijzelf - en alle participanten in deze Gateway Review - in volledige vrijheid en omvang kunnen werken. Het Gateway Reviewteam heeft 34 documenten doorgenomen en geanalyseerd en heeft met 21 (direct) betrokkenen gesproken. Dit alles heeft geleid tot deze rapportage. Een bijzondere inspanning is dan ook verricht door alle betrokkenen en in het bijzonder door leden van Bureau Gateway en de SPOC (Single Point of Contact) van deze Gateway Review.

Leeswijzer

In de volgende paragraaf wordt de eindconclusie door het Gateway Reviewteam in de vorm van een Optimisation Confidence gepresenteerd. De toegekende statuskleur wordt hierin nader toegelicht.

Aansluitend worden de aanbevelingen die bedoeld zijn om de slaagkans te vergroten weergegeven. Per aanbeveling wordt de urgentie aangegeven. In de laatste paragraaf worden de belangrijkste bevindingen uit de Gateway Review beschreven. Deze dienen voor beeldvorming en tevens als onderbouwing voor de aanbevelingen. Het rapport wordt afgesloten met een drietal bijlagen, namelijk:

Bijlage A geeft een volledige opsomming van de doeleinden van een Gateway Review Health Check. Bijlage B bevat de lijst van documenten die voor de Gateway Review zijn bestudeerd.

Dank

Het Gateway Reviewteam dankt de geïnterviewden voor hun openhartigheid en prettige gesprekken op basis waarvan een goed beeld is verkregen. Bijzondere dank gaat uit naar de medewerkers van LNV en de NVWA die voorafgaand en tijdens de reviewweek het Gateway Reviewteam hebben ondersteund.

Deze Gateway Review is uitgevoerd van 13 tot en met 17 december 2021. De leden van het Gateway Reviewteam zijn vermeld op de titelpagina.

Optimalisation Confidence

Status:

ORANJE

In de opdracht aan het Gateway Reviewteam ligt de vraag verscholen of een casus als bij V10 ook vandaag de dag kan vóórkomen. Uit de interviews en de aangedragen documenten komt het beeld naar voren dat het onwaarschijnlijk is dat de casus V10, waarbij niet werd gehandhaafd, zich nu op vergelijkbare wijze zou herhalen.

Of de huidige werkwijze van vandaag de dag borgt dat de keten optimaal is ingericht en garant staat voor het voorkómen van dergelijke casuïstiek, is voor het Gateway Reviewteam de vraag. Naar onze mening is verdere optimalisatie van de keten mogelijk, en op sommige onderdelen noodzakelijk.

Het Gateway Reviewteam heeft op basis van de documentatie en de gesprekken opgehaald dat de betrokken organisaties (beleid, toelatingsinstantie en toezichthouder) zich goed bewust zijn van de maatschappelijke opgave die hen voorstaat. Met volledige erkenning van het belang van beleid en toelating is effectief toezicht en handhaving van groot belang. Goed inzicht in de risico's in de gehele keten van gewasbeschermingsmiddelen is daar een belangrijk onderdeel van.

Het Gateway Reviewteam stelt vast dat de NVWA (net als elke toezichthouder) niet altijd alles en overal kan zien en dat zij keuzes moet maken waar ze haar toezichtcapaciteit op gaat inzetten om zo effectief mogelijk te kunnen opereren. Het uitgangspunt bij de NVWA is risicogericht toezicht. Uit interviews en documenten blijkt dat de risicobeoordeling binnen de NVWA op verschillende niveaus en op verschillende plekken plaatsvindt. Hierdoor is naar de waarneming van het Gateway Reviewteam het gevaar aanwezig van redundantie en overlapping en is daarmee niet efficiënt ingericht. Ook de afstemming met de partners op het terrein van risicobepaling is niet optimaal. Zo bestaan bij de twee overige partners andere beelden over wat meetelt in de risicobepaling en welke weging daaraan gegeven zal moeten worden.

Het Gateway Reviewteam heeft vastgesteld dat voor de inzet van toezicht en handhaving (naast de signalen uit het veld) in theorie de risicoanalyses leidend zijn maar dat in de praktijk de doorslaggevende factor de te geringe toezicht- en inspectiecapaciteit is. Dit is eerder geconstateerd in andere onderzoeken (Deloitte, 20 maart 2021) maar tot op heden zijn hier geen concrete activiteiten op te zien die zijn effect hebben op dit vraagstuk. Het Gateway Reviewteam is van mening dat zolang de basis niet op orde is bij de NVWA, dit onherroepelijk zijn weerslag zal hebben op de effectieve uitvoering van beleid binnen het domein van gewasbescherming.

Op basis van interviews en documenten is het Gateway Reviewteam van mening dat ook op het terrein van de organisatie en het besturen van de keten verbeteringen kunnen leiden tot optimalisatie. Elke partij geeft aan dat in de relationele sfeer de verhoudingen goed zijn maar dat de besturing nog teveel plaatsvindt vanuit de eigen positie en kaders. Gemeenschappelijk eigenaarschap op alle aspecten (met behoud van ieders verantwoordelijkheid) is (nog) niet aan de orde.

Bovenstaande thema's hebben geleid tot aanbevelingen die later in deze rapportage worden verwoord en onderbouwd. Deze aanbevelingen zijn gericht tot alle ketenpartners opdat in gezamenlijkheid naar oplossingen gewerkt kan worden.

Op basis van onze bevindingen is het Gateway Reviewteam tot de slotsom gekomen dat de balans tussen het beoogde doel en de daarvoor ingezette middelen als suboptimaal wordt ervaren. Door middel van aanpassingen in de balans kan deze geoptimaliseerd worden. Dit betreft geen fundamentele aspecten. Een duidelijke prioritering van verbeterpunten is noodzakelijk om succesvol en planmatig te kunnen optimaliseren. De ROG status van deze Gateway Review Health Check wordt daarom op **ORANJE** bepaald.

Bij de bepaling van de Status van de Optimisation Confidence dienen de volgende definities gebruikt te worden.

Kleur	Toelichting status
	GROEN De balans tussen het beoogde doel en de daarvoor ingezette middelen wordt als optimaal ervaren. Er worden geen directe aanleidingen gezien om wijzigingen in de balans aan te brengen.
	ORANJEGROEN De balans tussen het beoogde doel en de daarvoor ingezette middelen wordt als bijna optimaal ervaren. Door middel van geringe aanpassingen in de balans kan deze geoptimaliseerd worden. Dit betreft geen fundamentele aspecten. Een duidelijke prioritering van verbeterpunten kan wenselijk zijn om succesvol en planmatig te kunnen optimaliseren.
	ORANJE De balans tussen het beoogde doel en de daarvoor ingezette middelen wordt als suboptimaal ervaren. Door middel van aanpassingen in de balans kan deze geoptimaliseerd worden. Dit betreft geen fundamentele aspecten. Een duidelijke prioritering van verbeterpunten is noodzakelijk om succesvol en planmatig te kunnen optimaliseren.
	ORANJEROOD De balans tussen het beoogde doel en de daarvoor ingezette middelen wordt als niet-optimaal ervaren. Door middel van ingrijpende aanpassingen in de balans kan deze geoptimaliseerd worden. Waarbij een beperkt aantal aanpassingen betrekking heeft op fundamentele aspecten en de resterende op minder fundamentele aspecten. Het verdient aanbeveling om in eerste instantie aandacht te besteden aan de fundamentele aspecten.
	ROOD De balans tussen het beoogde doel en de daarvoor ingezette middelen wordt als verre van optimaal ervaren. Door middel van zeer ingrijpende aanpassingen in de balans kan deze geoptimaliseerd worden. Waarbij deze aanpassingen betrekking hebben op fundamentele aspecten. Een duidelijke prioritering van verbeterpunten is noodzakelijk om succesvol en planmatig te kunnen optimaliseren.

Aanbevelingen Gateway Reviewteam

Het Gateway Reviewteam doet de volgende aanbevelingen met bijbehorende urgentie volgens onderstaande definities.

Aanbeveling	Urgentie
1. Voer op strategisch niveau de dialoog met alle betrokken partijen en kom tot een eenduidig en gemeenschappelijk beeld ten aanzien van de maatschappelijke opgave.	Essentieel
2. Geef prioriteit aan het opstellen van een integrale ketenanalyse gewasbescherming, opdat er een kapstok ontstaat voor interventies in de keten, toekomstige plannen voor toezicht en handhaving en een basis ontstaat voor verdere risicoanalyse.	Essentieel
3. Stel een gezamenlijke visie op ten aanzien van het gebruik van zwakke virusvarianten van pathogene plantenvirussen.	Aanbevolen
4. Herijk binnen de NVWA het proces van risicoanalyses. Breng in beeld hoe de verschillende risicoanalyses zich tot elkaar verhouden. Signaleer overlap, lacunes en breng in beeld welke informatie-uitwisseling ontbreekt om binnen de NVWA een integraal beeld van risico's op te kunnen stellen dat bruikbaar is op strategisch, tactisch en operationeel niveau.	Essentieel
5. Herijk het proces van prioritering van capaciteit en communiceer daarover, opdat voor alle betrokkenen binnen de NVWA inzichtelijk is hoe de besluitvorming verloopt over wat de NVWA wel en niet gaat doen en hoe de toewijzing van capaciteit plaatsvindt.	Essentieel
6. Betrek het kerndepartement LNV actief en structureel bij de dilemma's van en besluitvorming over de inzet en prioritering van toezicht opdat er meer wederzijds begrip en zelfs mede-eigenaarschap ontstaat op dit terrein.	Aanbevolen
7. Organiseer een overleg tussen de drie organisaties met als thema de inhoudelijk richtlijnen en procedures van het toezicht in het domein opdat vooraf helderheid is wanneer wel en wanneer niet handelend kan of moet worden opgetreden (professionele ruimte binnen de kaders van wet- en regelgeving).	Essentieel
8. Stel een duidelijk begrippen/definitie kader op voor het gehanteerde begrip risico opdat alle partijen daarbij hetzelfde beeld hebben.	Essentieel
9. Ondersteun en faciliteer (mensen en middelen) de ontwikkelingen bij de NVWA om te komen tot een evenwichtig palet aan toezichtmiddelen en – methoden.	Kritiek

10. Voer op strategisch niveau de dialoog met elkaar op het thema ‘de wijze van besturen van de keten’. Evalueer, herijk en stel opnieuw vast hoe de keten zo optimaal als mogelijk bestuurd kan worden (het samenstel van verdeling van taken en bevoegdheden, overleg, besluitvorming, informatie en communicatie, escalatiemodellen, leercirkel etc.) in ogeschouw nemende de gemeenschappelijke opgave en het gemeenschappelijke eigenaarschap van de gehele keten. Leg het geheel van afspraken vast en evalueer deze periodiek.	Aanbevolen
11. Stimuleer, ondersteun en vooral faciliteer de NVWA in haar inspanningen om de basis op orde te krijgen. Zet daarbij niet alleen in op capaciteit / kwantiteit maar ook en vooral op innovatie en ontwikkeling.	Kritiek

Kleur aanbeveling	Toelichting
<p>Kritiek Doe onmiddellijk</p>	<p>Om de kans op optimale balans tussen effectiviteit en doelmatigheid te vergroten, is het van het grootste belang dat onmiddellijk actie wordt ondernomen.</p>
<p>Essentieel Doe binnenkort</p>	<p>Om de kans op optimale balans tussen effectiviteit en doelmatigheid te vergroten, is het van belang dat binnenkort actie wordt ondernomen.</p>
<p>Aanbevolen</p>	<p>De organisatie kan haar voordeel doen met het opvolgen van deze aanbeveling voor een nog betere balans tussen effectiviteit en doelmatigheid.</p>

Bevindingen en aanbevelingen

A. Maatschappelijke opgave

Voor een rendabele en kwalitatief hoogwaardige land- en tuinbouw is de effectieve beheersing van ziekten, plagen en onkruiden noodzakelijk. De plantgezondheid (fyto-sanitair) staat hierbij centraal. De huidige maatschappelijke opgave bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de landbouw is om te beschikken over een breed arsenaal aan mogelijkheden/middelen om ziekten, plagen en onkruiden te bestrijden die de productie in gevaar kunnen brengen. Het op de markt brengen en het toepassen van gewasbeschermingsmiddelen zijn aan een streng regime onderworpen vanwege de mogelijke risico's voor mens, dier en milieu. Nieuwe (wetenschappelijke) inzichten (o.a. een uitgebreid dossier over de risico's en mogelijk meer inzicht in de gevolgen van gelijktijdig gebruik van verschillende middelen) kunnen leiden tot een smaller gewasbeschermingsmiddelenpakket. Met de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 is een beleid uitgezet waarbij weerbare planten en teeltsystemen en tevens minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen voorop staan.

Het Gateway Reviewteam heeft op basis van de documentatie en de gesprekken opgehaald dat de betrokken organisaties (beleid, toelatingsinstantie en toezichthouder) van bovenstaande zich goed van bewust zijn. In de keten van gewasbeschermingsmiddelen zijn meerdere factoren van belang. De landbouwsector signaleert nadrukkelijk de wenselijkheid of noodzaak van gewasbeschermingsmiddelen (het landbouwkundig belang), zeker wanneer bijvoorbeeld de toelating van middelen afloopt. De sector weet het ministerie van LNV goed te vinden bijvoorbeeld bij de wens voor vrijstellingen. Bij een vrijstelling wordt het landbouwkundig belang voor een middel door de NVWA opgesteld. De NVWA heeft hier de rol van adviseur. De risico's van een middel voor mens, dier en milieu worden door het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) bepaald bij zowel een toelating als bij een vrijstelling. Maar het gaat ook om het daadwerkelijk juiste gebruik in de praktijk door de teler. De NVWA houdt hier toezicht op. Toezicht en handhaving zijn belangrijke instrumenten om juist gebruik in de praktijk te bevorderen en af te dwingen. Om het maatschappelijke vertrouwen in voedselveiligheid en goed omgaan met gewasbeschermingsmiddelen te borgen, is effectief toezicht en handhaving van belang. Goed inzicht in de risico's in de gehele keten van gewasbeschermingsmiddelen is daar een belangrijk onderdeel van. Het is het Gateway Reviewteam opgevallen dat er geen integrale ketenanalyse voorhanden is. Een dergelijke integrale ketenanalyse zou inzicht kunnen geven in waar welke interventies gewenst of noodzakelijk zijn.

Uit de gesprekken is naar voren gekomen dat alle betrokken organisatie nog niet echt de dialoog voeren over de gehele keten en over een eenduidig en gemeenschappelijk beeld ten aanzien van de maatschappelijke opgave.

AANBEVELING 1 **essentieel**

Voer op strategisch niveau de dialoog met alle betrokken partijen en kom tot een eenduidig en gemeenschappelijk beeld ten aanzien van de maatschappelijke opgave.

AANBEVELING 2 essentieel

Geef prioriteit aan het opstellen van een integrale ketenanalyse gewasbescherming, opdat er een kapstok ontstaat voor interventies in de keten, toekomstige plannen voor toezicht en handhaving en een basis ontstaat voor verdere risicoanalyse.

De meeste gewasbeschermingsmiddelen zijn van chemische oorsprong. Uit de interviews blijkt dat het bij nog geen 1% van de middelen gaat om het gebruik van zwakke virusvarianten die een zekere mate van immuniteit kunnen opwekken tegen een virus dat een plantenziekte veroorzaakt. Het Gateway Reviewteam heeft niet kunnen constateren of het gebruik van zwakke virusvarianten wordt gezien als een toekomstige oplossing voor minder gebruik van chemische middelen en of er daarom beleid / een visie voor wordt gemaakt.

AANBEVELING 3 aanbevolen

Stel een gezamenlijke visie op ten aanzien van het gebruik van zwakke virusvarianten van pathogene plantenvirussen.

B. Casus V10

In de opdracht aan het Gateway Reviewteam ligt de vraag verscholen of een casus als bij V10 ook vandaag de dag kan vóórkomen. Uit de interviews en de documenten komt het beeld naar voren dat het onwaarschijnlijk is dat de casus V10, waarbij niet werd gehandhaafd, zich nu op vergelijkbare wijze zou herhalen. Geïnterviewden geven hiervoor onder andere de volgende argumenten:

- De voormalige Plantenziektekundige Dienst (PD) en Algemene Inspectie Dienst (AID) zijn ondergebracht in één organisatie waardoor de lijnen veel korter zijn geworden;
- Inspecteurs treden uniformer op, er is minder ruimte voor individuele invulling van toezicht en handhaving;
- Er is gestructureerd overleg op verschillende niveaus tussen LNV, Ctgb en NVWA waardoor deze partijen elkaar veel meer dan vijftien jaar geleden weten te vinden;
- Signalen worden eerder opgepakt dan voorheen omdat delen van de keten meer geprofessionaliseerd zijn.

Boven de hierboven genoemde argumenten heeft zich als *proof of the pudding* inmiddels een vergelijkbare casus met een zwakke variant van een virus voorgedaan. Het gaat om de actuele casus met het *tomato brown rugose fruit virus* (ToBRFV). ToBRFV is een relatief nieuw en een zeer besmettelijk virus dat zich snel verspreidt. Op dit moment staat een aantal bedrijven in Nederland onder toezicht van de NVWA vanwege een besmetting met dit virus. Zonder verder op deze casus in te gaan, is het naar de mening van het Gateway Reviewteam duidelijk dat er nu in een vergelijkbare casus duidelijk wel handhavend wordt opgetreden.

Of de huidige werkwijze van vandaag de dag borgt dat de keten optimaal is ingericht en garant staat voor het voorkómen van dergelijke casuïstiek, is voor het Gateway Reviewteam de vraag. Naar onze mening is verdere optimalisatie van de keten mogelijk, en op sommige onderdelen noodzakelijk. In de volgende paragrafen gaat het Gateway Reviewteam hier verder op in.

C. Risicogericht toezicht

In de gehele keten van toelating en handhaving van gewasbeschermingsmiddelen heeft de NVWA twee hoofdrollen: ze heeft een adviesrol met betrekking tot de vaststelling van het landbouwkundige belang bij vrijstellingen en ze heeft tevens de verantwoordelijkheid voor toezicht op en handhaving van het juiste gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Het Gateway Reviewteam heeft kunnen waarnemen dat er spanning zit op het uitvoeren van beide rollen. Weliswaar minder dan direct na de fusie van de PD en AID, maar elementen als het verschil tussen het belang van het gebruik van middelen versus de handhaving en het niet altijd uitwisselen van informatie, zijn daar voorbeelden van.

Het Gateway Reviewteam stelt vast dat de NVWA (net als elke toezichthouder) niet altijd alles en overal kan zien en dat zij keuzes moet maken waar ze haar toezichtcapaciteit op gaat inzetten om zo effectief mogelijk te kunnen opereren.

Het uitgangspunt bij de NVWA is risicogericht toezicht. Uit interviews en documenten blijkt dat de risicobeoordeling binnen de NVWA op verschillende niveaus en op verschillende plekken plaatsvindt. Er zijn twee strategische risicoanalyses. Een risicoanalyse door het onafhankelijke Bureau Risicobeoordeling en Onderzoek (BuRO) en een strategische risicoanalyse door de Directie Strategie. Het BuRO is wetenschappelijk inhoudelijk geïntendeerd en de Directie Strategie neemt ook operationele informatie mee. Daarnaast is er ook een fraudebeeld van de keten (IOD) en een toezicht beeld (handhaving).

Divisie Regie en Expertise maakt een eigen tactische risicoanalyse en in onderhandeling met Divisie Inspectie worden de keuzes gemaakt hoe en waar toezichtcapaciteit wordt ingezet in concurrentie met andere taken.

Uit documenten en interviews maakt het Gateway Reviewteam op dat bij de totstandkoming van de concrete activiteiten een aantal mijlpaaldocumenten een substantiële rol spelen: (1) een ketenanalyse gewasbescherming, (2) een meerjarig handavingsplan, (3) een jaarplan, en (4) een activiteitenkalender.

Uit documenten en interviews blijkt dat op dit moment een integrale ketenanalyse gewasbescherming ontbreekt, waardoor de andere drie producten in feite geen 'kapstok' hebben en daarmee in een lossere verband staan met elkaar dan gewenst.

In het kader van het integrale beeld van risico's geven geïnterviewden daarnaast aan dat de interne informatie- en kennisuitwisseling van de NVWA niet geheel duidelijk is en beter kan.

AANBEVELING 4 essentieel

Herijk binnen de NVWA het proces van risicoanalyses. Breng in beeld hoe de verschillende risicoanalyses zich tot elkaar verhouden. Signaleer overlap, lacunes en breng in beeld welke informatie-uitwisseling ontbreekt om binnen de NVWA een integraal beeld van risico's op te kunnen stellen dat bruikbaar is op strategisch, tactisch en operationeel niveau.

Naast vooraf geïdentificeerde risico's en de daarop geplande toezichtinzet kunnen er in de praktijk ook in- en externe signalen binnenkomen die vragen om actie.

Het Gateway Review stelt vast dat in theorie het toezicht risicogericht en signaal gestuurd is maar dat in de praktijk het vraagstuk van de capaciteit een prominente rol speelt.

Na de fusie en bezuinigingen is de capaciteit voor toezicht op dit domein ongeveer voor twee derde gereduceerd (daar waar voorheen ongeveer 60 fte's beschikbaar waren voor het domein zijn er op

dit moment 21 fte's aan inspecteurs waarvan op jaarbasis uiteindelijk ongeveer een derde wordt ingezet op het terrein van gewasbescherming). In de plannen is te zien dat de toezichtintensiteit voor het domein gewasbescherming rond de 2% ligt. Dat betekent dat een bedrijf in dit domein in theorie één keer in de 50 jaar geïnspecteerd wordt op naleving van voorschriften. In het kader van het belang van handhaving in deze keten is het des te opmerkelijk dat het Gateway Reviewteam uit documenten en interviews heeft opgehaald dat handhaving kennelijk het sluitstuk en vooral de sluitpost is van de keten. Het Gateway Reviewteam heeft geconstateerd dat handhaving (lees fysieke inspectie ter plaatse) op het terrein van gewasbescherming de concurrentie aan moet met 'natuur' (bijvoorbeeld de tijgermug) en fyto-sanitair en moet putten uit een capaciteit die eigenlijk structureel al te laag is. Hoe de besluitvorming plaatsvindt omtrent wat wel en wat niet gedaan wordt, is niet duidelijk geworden. Daarnaast is (behalve de reguliere productiecijfers) de leercirkel van handhaving in de richting van het beleid (LNV) niet aangetroffen. Met andere woorden: wat leert het beleid van de ervaringen in het veld van de inspecteurs en in welke mate beïnvloedt dat de eventuele bijstelling van dat beleid? Hierdoor wordt het naar de mening van het Gateway Reviewteam lastiger om ex post evaluaties uit te voeren. Dat geldt voor alle betrokken partijen.

AANBEVELING 5 **essentieel**

Herijk het proces van prioritering van capaciteit en communiceer daarover, opdat voor alle betrokkenen binnen de NVWA inzichtelijk is hoe de besluitvorming verloopt over wat de NVWA wel en niet gaat doen en hoe de toewijzing van capaciteit plaatsvindt.

Daarbij komt dat overtredingen van sommige voorschriften van toegelaten of vrijgestelde gewasbeschermingsmiddelen alleen op heterdaad geconstateerd kunnen worden. De pakkans is dus klein en het gezag van de NVWA in de sector kan daardoor afnemen.

Het Gateway Reviewteam maakt uit documenten en interviews op dat LNV als opdrachtgever bewust geen rol neemt in het capaciteitsvraagstuk omdat de stelling gehanteerd wordt dat prioritering van toezicht een verantwoordelijk is van de NVWA. Het ministerie van LNV heeft echter tegelijkertijd ook de eigenaarsrol. Uit documenten en interviews maakt het Gateway Reviewteam op dat het gebrek aan capaciteit (en andere beheerszaken omtrent de NVWA) regelmatig aan de orde komt (komen) maar dat tot op heden er geen zichtbare acties op zijn genomen om dit vraagstuk op te lossen. Wel is er de mogelijkheid van additionele financiering. Het Gateway Reviewteam stelt echter vast dat het voor de opdrachtgever niet altijd even duidelijk is wat er met deze doelfinanciering wordt gedaan en op welke wijze dit effect sorteert.

Het Gateway Reviewteam is van mening dat er wel degelijk ten aanzien van het gebrek aan capaciteit ook een rol is voor LNV als opdrachtgever, immers zonder adequaat en voldoende toezicht en handhaving is het lastig om voorgenomen beleid ook daadwerkelijk in de praktijk (te) laten uitvoeren. Compliant gedrag van de sector wordt mede bepaald door de ervaren pakkans bij overtredingen. Tenslotte is ook naar voren gebracht dat prioritering van capaciteit wel degelijk beleidsmatige aspecten kent, en daarmee dus ook een medeverantwoordelijkheid is van LNV als opdrachtgever.

AANBEVELING 6 **aanbevolen**

Betrek het kerndepartement LNV actief en structureel bij de dilemma's van en besluitvorming over de inzet en prioritering van toezicht opdat er meer wederzijds begrip en zelfs mede-eigenaarschap ontstaat op dit terrein.

Uit documenten en interviews blijkt dat indien overtredingen geconstateerd worden, de NVWA verplicht is om op te treden. Bij overtreding van een kernbepaling (een ernstig feit) dient de NVWA immers over te gaan tot een passende reactie. Gebruik van niet toegelaten gewasbeschermingsmiddelen is zo'n kernbepaling en er dient bestuursrechtelijk en/of strafrechtelijk opgetreden te worden. Hierbij is het risico voor mens, dier of milieu niet bepalend. De interne prioritering van de NVWA ten aanzien van al dan niet handhaven is door geïnterviewden in strijd met wet- en regelgeving (*contra legem*) genoemd. Het is de vraag of de NVWA bevoegd is om eigenstandig te besluiten om bij het gebruik van laag risico middelen niet te handhaven. Meerdere malen is genoemd dat handhaving bij gebruik van laag risico middelen botst met het uitgangspunt van risicogericht handhaven. Illegaal gebruik is overigens niet op voorhand hetzelfde als een hoog risico voor mens, dier of milieu. Het Gateway Reviewteam stelt op basis van documenten en interviews vast dat dit vraagstuk in onvoldoende mate wordt besproken en dat deze werkwijze daardoor niet altijd wordt begrepen. Dat zorgt voor onnodige spanning in verhoudingen. Het Gateway Reviewteam stelt op basis van documenten en interviews vast dat hier overleg tussen de drie partijen (LNV, Ctgb en NVWA) noodzakelijk is.

AANBEVELING 7 **essentieel**

Organiseer een overleg tussen de drie organisaties met als thema de inhoudelijk richtlijnen en procedures van het toezicht in het domein opdat vooraf helderheid is wanneer wel en wanneer niet handelend kan of moet worden opgetreden (professionele ruimte binnen de kaders van wet- en regelgeving).

Ten aanzien van risicogerichte toezicht zijn tenslotte nog de volgende noties en waarnemingen van belang:

- Het is het Gateway Reviewteam opgevallen dat zowel in de gesprekken als in de documenten op verschillende wijze wordt gesproken of is geschreven over het begrip risico. In de Risicobrief van het BuRO van de NVWA wordt gesproken over 'Een situatie of gebeurtenis waarbij voor de mens waardevolle zaken (inclusief de mens zelf) op het spel staan en waarbij de uitkomst onzeker is'. Daarnaast komen de volgende invullingen voor: kans x effect; illegale handelingen; prioriteiten; maatschappelijke issues; politieke aandacht; economische gevolgen etc. Bij al deze verschillende zaken wordt het woord risico gebruikt. Uit documenten en interviews stelt het Gateway Reviewteam vast dat de drie betrokken organisaties verschillend kijken naar de invulling van het begrip risico en de elementen daarvan anders wegen. Zo is het politieke - en economische risico voor het kerndepartement van belang, terwijl dit bij de risicoafweging van de NVWA minder speelt. Het Gateway Reviewteam heeft opgetekend dat afstemming op dit terrein wenselijk is.
- Toezicht en handhaving is naar de mening van bijna alle geïnterviewden essentieel in de keten. Op basis van documenten en interviews merken wij ook op dat de oplossing niet alleen te vinden is in de verhoging van de capaciteit. Vernieuwing en verbreding van het handhavingspalet en verbetering van de communicatie en informatie-uitwisseling zijn meerdere keren aan de orde geweest. Het Gateway Reviewteam heeft kennis genomen van de ontwikkelingen van de NVWA om de handhaving in een breder perspectief dan alleen fysiek toezicht (inspecties) in te richten. Andere handhavingsinstrumenten zoals gedragswetenschappelijke methodieken, handhavingsgedrag, en data-analyses zijn in het huidige tijdsbestek onmisbare middelen. Het Gateway Reviewteam ondersteunt deze richting van harte, maar stelt tegelijkertijd vast dat

het op dit moment bij de NVWA ontbreekt aan kennis, capaciteit en middelen om dit tot wasdom te laten komen. Het gevaar ligt op de loer dat hierdoor goede initiatieven door het gebrek aan de mogelijkheden in de fase blijft van voornemens.

AANBEVELING 8 *essentieel*

Stel een duidelijk begrippen/definitie kader op voor het gehanteerde begrip risico opdat alle partijen daarbij hetzelfde beeld hebben.

AANBEVELING 9 *kritiek*

Ondersteun en faciliteer (mensen en middelen) de ontwikkelingen bij de NVWA om te komen tot een evenwichtig palet aan toezichtmiddelen en –methoden.

- Bij de toelating van een gewasbeschermingsmiddel worden restricties vastgelegd in het Wettelijk Gebruiksvoorschrift (WG). Die restricties worden getoetst op de handhaafbaarheid. Er bestaat een met de NVWA afgestemde lijst van standaard restricties. Uit de gesprekken haalt het Gateway Reviewteam op dat deze toetsing op handhaafbaarheid vooral bepaald wordt of het ‘in theorie’ mogelijk is. Of de NVWA qua capaciteit of prioriteit zal handhaven, is daarbij niet aan de orde. Het Ctgb neemt deze meer praktische elementen niet mee in de toelatingsbeoordeling. Er is daardoor spanning tussen hetgeen op het WG staat en dat wat in de praktijk gebeurt. Of in de praktijk een toegelaten middel juist wordt toegepast valt met een toezichtintensiteit (rakingskans) van 2% door de NVWA nauwelijks te bepalen. Hierdoor kunnen problemen ontstaan in de praktijk. Dat zich hierdoor in de praktijk ook daadwerkelijk problemen voordoen, bleek het Gateway Reviewteam uit verslagen van het technisch overleg tussen het Ctgb, de NVWA en de Unie van Waterschappen (UvW). Gemeld zijn problemen in de praktijk door de aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlakte water. Uit de gesprekken haalt het Gateway Reviewteam wel op dat hiervoor aandacht is bij het Ctgb. Daar wordt nu wel gekeken naar de stapeling van toxiciteit door verschillende middelen. Of dit gevolgen heeft voor de toelating van individuele middelen is nog onduidelijk.

D. Samenspel beleid, toelatingsinstantie en toezichthouder

Het Gateway Reviewteam heeft mede als vraag meegekregen hoe het samenspel is van de betrokken organisaties. Bij het beantwoorden van de vraag heeft het Gateway Reviewteam (gegeven de context) gekeken naar een aantal aspecten: welke (maatschappelijke) opgave er is, eigenaarschap, samenwerking, instrumenten en methoden en de randvoorwaarde capaciteit.

Overleg en besluitvorming

Op de eerste plaats heeft het Gateway Reviewteam kunnen vaststellen dat geïnterviewden in zijn algemeenheid positief zijn over de contacten tussen alle partijen. Daar worden vooral de onderlinge relaties mee bedoeld. Ten aanzien van het proces (de wijze waarop), de inhoud (het wat) en het moment (het wanneer) van afstemming tussen partijen heeft het Gateway Reviewteam meerdere aandachts- en verbeterpunten opgehaald.

Op basis van de documenten en interviews maakt het Gateway Reviewteam op dat het geheel van overleggen en informatie-uitwisseling niet optimaal is. Er is winst te halen op verschillende onderwerpen:

- Er is inhoudelijk overleg op verschillende niveaus maar er is op dit moment geen structureel overleg tussen de drie partijen (LNV, Ctgb, NVWA) op directieniveau. Wel zijn er bilaterale overleggen tussen twee partijen op dit niveau, maar een structureel tripartite overleg op strategisch niveau is niet aangetroffen. Dat wordt door partijen als een gemiste kans ervaren. Indien nodig worden wel ad hoc bijeenkomsten georganiseerd. Dat is de laatste tijd niet voorgekomen.
- Het Gateway Reviewteam stelt vast dat het op dit moment ontbreekt aan een vooraf vastgesteld escalatieproces. Zowel binnen de afzonderlijke organisaties als in de keten. Aangegeven wordt “we weten elkaar wel te vinden” maar daardoor is een effectieve escalatie persoonsafhankelijk in plaats van dat het een vaste plaats heeft in de onderlinge afspraken en samenwerking. Hierdoor ontstaat de situatie, zoals door geïnterviewden wordt aangegeven, dat teveel zaken op expert-niveau blijven hangen en niet op de directietafel terecht komen.
- Er wordt veel gesproken over samenwerking maar wel vanuit ieders eigen rol en verantwoordelijkheid. Het Gateway Reviewteam ondersteunt deze gedachte maar constateert ook dat dit verworpen is tot “schoenmaker blijf bij je leest”, en daarmee is het geheel (de keten) niet meer dan de som der delen. Geïnterviewden geven aan dat hier wel behoefte aan is. Het collegiaal bij en met elkaar afstemmen en besluiten van/over alle onderdelen van de keten verhoogt de betrokkenheid en zorgt voor gedragen keuzes in die productieketen. Solitaire beslissingen aan het einde van keten (bijvoorbeeld minder inspecties door herprioritering en capaciteitsproblemen) hebben substantiële invloed op thema’s als handhaafbaarheid en naleefbaarheid en zorgen voor onnodige onrust en verrassingen.
- Het Gateway Reviewteam heeft in dit kader ook opgetekend dat er behoefte is om gemeenschappelijk op te trekken op thema’s als de operationalisering van de maatschappelijke opgave en de (her)definiëring van het begrip risico.
- In het verlengde hiervan stelt het Gateway Reviewteam vast dat (als gevolg van de ‘schoenmaker blijf bij je leest’-benadering) de leercirkel van beleid naar uitvoering en terug op uitsluitend onderdelen van de keten is ingericht en wordt gebruikt. Een structuur waar voor de gehele keten de leercirkel is ingericht, is niet aangetroffen. Naast de normale en reguliere voortgangsrapportages zijn geen strategische evaluaties aangetroffen die de leercirkel ondersteunen.
- Er wordt door nagenoeg alle geïnterviewden gesproken over het belang van de handhaafbaarheid en de naleefbaarheid van restricties bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (zowel bij de toelating als bij de vrijstellingen). Meerdere mensen hebben in interviews aangegeven dat dit onderwerp regelmatig geagendeerd wordt, maar niet altijd het gewenste effect heeft. Er zit spanning op als een voorschrift theoretisch wel te controleren is maar dit veel capaciteit vraagt in het toezicht. Het valt het Gateway Reviewteam op dat in dit geval twee partners in gesprek zijn met elkaar, terwijl de derde partner (LNV) ontbreekt.
- De NVWA is een grote organisatie, waarbij collega’s van elkaar niet altijd weten waar de ander mee bezig is of hoe de lijnen lopen, intern en met externe partijen zoals met het ministerie van LNV of de sector. Het geheel maakt ook dat het een vrij complex samenspel is op dit terrein. De NVWA heeft meerdere rollen (advisering, risicobepaling, toezicht) en het is voor partners niet altijd even duidelijk met welke rol van de NVWA er wordt gehandeld of gecommuniceerd.

AANBEVELING 10 **aanbevolen**

Voer op strategisch niveau de dialoog met elkaar op het thema 'de wijze van besturen van de keten'. Evalueer, herijk en stel opnieuw vast hoe de keten zo optimaal als mogelijk bestuurd kan worden (het samenstel van verdeling van taken en bevoegdheden, overleg, besluitvorming, informatie en communicatie, escalatiemodellen, leercirkel etc.) in ogeschouw nemende de gemeenschappelijke opgave en het gemeenschappelijke eigenaarschap van de gehele keten. Leg het geheel van afspraken vast en evalueer deze periodiek.

De basis op orde

De Gateway Review heeft niet het primaire doel om de doelmatigheid en effectiviteit van de drie betrokken organisaties te reviewen. Het Gateway Reviewteam ontkomt er echter niet aan om hierover de opmerking te plaatsen dat de drie ambtelijke organisaties (LNV, Ctgb en de NVWA) in een ketenproductie werken waarbij het adagium opgaat dat de keten net zo sterk is als de zwakste schakel. In dit geval moet benoemd worden dat op basis van documenten en interviews het Gateway Reviewteam het beeld heeft dat bij de NVWA op dit moment de basis niet op orde is. Het Gateway Reviewteam heeft een hoge mate van betrokkenheid, vernieuwingsdrang en inhoudelijke expertise aangetroffen maar moet tegelijkertijd vaststellen dat het lijkt of de NVWA in haar uitvoering gehinderd wordt door een gebrek aan middelen, capaciteit en (mede) daardoor de processen niet geoptimaliseerd heeft. Het Gateway Reviewteam verwijst naar de aanbevelingen van het rapport van Deloitte (20 maart 2021) en onderschrijft deze van harte. Zolang de NVWA niet in de gelegenheid is of in de gelegenheid wordt gesteld om de basis op orde te brengen zijn de verbeteracties in deze productieketen te beschouwen als suboptimalisatie. Dit beeld is door geïnterviewden manifest aan de orde gesteld.

Een voorbeeld daarvan is de daadwerkelijk beschikbare capaciteit in het fysieke toezicht (inspectie) ten behoeve van de gewasbescherming. Het uitgangspunt "De NVWA houdt risicogericht en kennisgedreven toezicht" wordt naar de mening van het Gateway Reviewteam ernstig gehinderd door de beschikbare capaciteit.

Het gaat niet alleen om capaciteit

Op basis van documenten en interviews merkt het Gateway Reviewteam ook op dat het niet alleen te vinden is in de verhoging van de capaciteit. Vernieuwing en verbreding van het handhavingspalet en verbetering van de communicatie en informatie-uitwisseling zijn meerdere keren aan de orde geweest.

AANBEVELING 11 **kritiek**

Stimuleer, ondersteun en vooral faciliteer de NVWA in haar inspanningen om de basis op orde te krijgen. Zet daarbij niet alleen in op capaciteit / kwantiteit maar ook en vooral op innovatie en ontwikkeling.

Bijlage A

Intentie van Gateway Review Health Check

Tijdens de Gateway Health Check wordt bij een organisatie of (delen van) keten/netwerk van organisaties bekeken in hoeverre de opzet en inrichting van de verschillende onderdelen en/of de organisatie/ketennetwerk als geheel optimaal is vormgegeven en functioneert (oftewel, er wordt gekeken naar zowel opzet, bestaan als werking). Evenals bij de Gateway Review 0 t/m 5 is het uitgangspunt dat het goed gaat en dat bekeken wordt in hoeverre de opdrachtgever nog succesvoller kan zijn. Dit betekent dat de focus bij de Health Check ligt op zowel effectiviteit als doelmatigheid. Hierbij wordt effectiviteit gezien als de mate waarin de organisatie of (delen van de) keten van organisaties het gewenste doel bereikt. Doelmatigheid wordt gezien als de mate waarin de organisatie of (delen van de) keten van organisaties het gewenste doel met een optimale balans van kosten, inzet van middelen en inspanning realiseert.

Vragen die bij een Gateway Review Health Check aan bod kunnen komen, zijn onder andere:

- Is de doelstelling en bestaansgrond van de (keten /netwerk van) organisaties eenduidig bekend?
- Past de inrichting van de organisatie qua vorm en omvang bij de gestelde taken?
- Bestaat er een gecommuniceerd governance model dat in opzet, inrichting en werking aanwezig is?
- Is de inrichting van de planning-en-control cyclus in lijn met de doelstelling en de besturingsprincipes van de organisatie?
- Is er een optimale balans tussen kosten en baten?
- Is de informatievoorziening zo ingericht dat deze het bereiken van de organisatieresultaten mogelijk maakt?
- Is de beheersing van de processen afdoende?
- Hoe beïnvloedt/versterkt de cultuur van de organisatie respectievelijk de cultuurverschillen tussen de ketenpartners het bereiken van het resultaat?
- Hoe ervaren de organisaties in de keten hun positie en bijdrage aan de keten?

Bijlage B

Geraadpleegde documenten

Nr.	Titel document
1	Verslag VAO, NVWA, passage over motie Bromet V10, 14 april 2021
2	Beantwoording Kamervragen over gewasbeschermingsmiddel V10, 19 mei 2021
3	Pepinomozaïek virus in NL en ontwikkeling van cross-protection, 2006 tot heden – feitenrelaas NVWA
4	Handhavingsdocument voor de wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden, 16 augustus 2008
5	Concept Verslag van de vergadering van de beleidsgroep pepinomozaïekvirus gehouden op maandag 26 september 2005 te Wageningen.
6	Verslag inzake vervolgoverleg Pepinomozaïekvirus gehouden op 11 december 2007 bij Naktuinbouw
7	Verslag van de bijpraat bijeenkomst Pepinomozaïekvirus, gehouden op 27 juni 2008 bij Naktuinbouw
8	Toezichthouder NVWA stond kwekers het gebruik van een verboden middel toe, NRC artikel, 6 april 2021
9	Handhavingsplan domein Gewasbescherming, 1 mei 2020
10	Advies over de risico's van de sierteeltketen, Bureau Risicobeoordeling & Onderzoek, 7 december 2020
11	Managementreactie IG NVWA BuRO advies sierteeltketen aan LNV
12	Concept verslag PAV NVWA overleg, 22 juni 2021
13	Concept verslag PAV NVWA overleg, 14 september 2021
14	Kaderbrief 2020-2021, NVWA, 19 april 2019
15	Kaderbrief 2021, 29 april 2020
16	Kaderbrief 2022, 9 april 2021
17	Beleidsinput voor de LNV Kaderbrief NVWA 2022, 30 maart 2021
18	Verslag Handhavingsoverleg NVWA, Ctgb en UvW, 19 juli 2021
19	Verslag Handhavingsoverleg NVWA, Ctgb en UvW, 20 september 2021
20	Directeurenoverleg NVWA – Ctgb, 27 januari 2020
21	Bestuurlijk Overleg NVWA / Ctgb, donderdag 11 juni 2020
22	Directeurenoverleg NVWA – Ctgb, 5 oktober 2021
23	Algemeen interventiebeleid NVWA, 7 juli 2016
	Specifiek interventiebeleid gewasbescherming en biociden, Staatscourant, 3 augustus 2020
24	Youtube filmpje, NVWA Handhavingsregie, 19 juli 2021

25	Organogram NVWA, september 2021
26	Deloitte Hoofdrapport Onderzoek of de capaciteit van de NVWA toereikend is voor het actuele en toekomstige takenpakket, 20 maart 2020
27	Deloitte Eindrapport, 21 september 2020
28	Risicobrief BuRO 2021, 17 mei 2021
29	Bijlage 1 Nota Pepino 1.0
30	Advies PepMV TRCPD
31	Jaarplannen afdeling Risicobeoordeling BuRO 2020, powerpoint
32	Toelichting procedure en stroomschema van risicobeoordeling en advies door BuRO, november 2020
33	Organogram ministerie van LNV
34	Kamerstuk 33835 nr. 184, motie van het lid Bromet C.S.